

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

підготовки бакалавра

галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність: 053 Психологія

освітньо-професійна програма: Психологія,

Практична психологія

Луцьк – 2023

Силабус нормативного освітнього компонента «Вікова психологія» підготовки бакалавра, галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія, Практична психологія

Розробник : Гошовський Ярослав Олександрович, доктор психологічних, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології

Гарант ОПП «Психологія»

Вірна Ж.П.

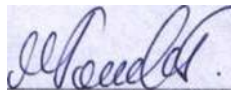
Гарант ОПП «Практична психологія»

Грицюк І.М.

Силабус нормативного освітнього компонента «Вікова психологія» затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри:

проф. Гошовський Я.О.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента за навчальним планом 2023 н. р.
<p>Кількість кредитів – 6</p> <p>Загальна кількість годин: 180</p>	<p>Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки</p> <p>Спеціальність 053 Психологія</p> <p>Освітньо-професійної програми Психологія, Практична психологія</p>	нормативна
		Рік підготовки – 2
		Семестр – 3
		Лекції – 34 год.
		Практичні (семінари) – 32год.
		Лабораторні – 34 год.
		Консультації – 12 год.
		Самостійна робота – 68 год.
Форма контролю : екзамен		

II. Інформація про викладача

II. Інформація про викладача

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології, автор 308 публікацій з проблем психології депривованого й девіантного розвитку особистості на різних етапах онто- і соціогенезу.

Телефон : +38050 917 17 93

e-mail: Hoshovskyi.Jaroslav@vnu.edu.ua і/або Hoshovskyi66@ukr.net

Вікіпедія -

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

ORCID ID - <https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

Google Scholar -

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=2baZuo0AAAAJ&hl=uk>

Бібліографічний показник -

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13477>

Консультації відбуваються за графіком чергувань, кожний вівторок з 14.00 до 16.00 в ауд.201. Якщо здобувачі освіти потребують додаткової консультації, то час узгоджується з викладачем заздалегідь.

Викладач веде авторський блог «**Психологічні особливості феномену різновидової депривації**» на сайті вченої ради ВНУ імені Лесі Українки, де здобувачі освіти можуть анонімно отримати консультацію на будь-яку тему як з психології депривації, так і з вікової психології та інших психологічних проблем.

Авторський блог - <http://hoshovskyi.blogspot.com/>

Адреса – м. Луцьк, вул. Банкова, 9, каб.201 43025

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента :

Освітній компонент (ОК) «Вікова психологія» є базовим фундаментальним для здобуття психологічної освіти, адже спрямований на набуття багатовекторних компетенцій щодо особливостей і закономірностей психофізичного розвитку людини впродовж онто- і соціогенезу, зокрема з урахуванням специфіки особистісного становлення на кожному віковому етапі життєвого шляху людини : від пренатального до геронтопсихологічного. Здобувачам освіти пропонується опанування віковою психологією як на рівні теоретичних студій, так і на реальних експериментальних майданчиках для оволодіння компетенціями психологічної роботи з людьми різного віку (загальноосвітні школи, школи інтернатного типу, навчально-реабілітаційний центр, дитячий будинок, освітні заклади I-IV рівнів акредитації (коледжі, університети тощо), Волинський Акме-університет), а також у межах діяльності лабораторій факультету психології, зокрема лабораторії «Психогенеза особистості» (докладніше див.: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimi-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>). Тісна співпраця зі стейкхолдерами забезпечує можливість реалізації теоретичних компетентностей із вікової психології у площинах безпосередньої практики (докладніше див. :

<https://vnu.edu.ua/uk/news/navchannya/praktika-kriteriy-istini-zustrich-psikhologiv-i-steykholderiv>;

<https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diagnostichnogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

Пререквізити : Вивчення освітнього компонента базується на ОК загального та професійного циклів підготовки попередніх років навчання. Для оволодіння ОК здобувачі освіти потребують базових знань із «Загальної психології», «Соціальної психології», «Психофізіології», «Психодіагностики».

Постреквізити : Основні положення ОК можуть бути використані при вивченні «Клінічної психології», «Психотерапії», «Спеціальної психології та методика корекційно-реабілітаційного тренінгу».

Мета та завдання ОК «Вікова психологія» :

Метою вивчення ОК «Вікова психологія» є ознайомлення здобувачів освіти з віковою мінливістю психіки людини упродовж онтогенезу (філо-, історіо-, соціогенезу), що допоможе їм глибше зрозуміти принципи, механізми, закономірності й особливості формування, екзистенції та розвитку людської особистості як біосоціального феномена.

Основними завданнями вивчення ОК «Вікова психологія» є:

- ознайомити з понятійним апаратом, методологією та методами вікової психології;

- засвоєння здобувачами освіти навчально-наукової літератури і першоджерел відповідно до тематичних ліній курсу;
- сприяти оволодінню здобувачами освіти такими базовими дефініціями і положеннями вікової психології, як вікова мінливість, онто- й філогенез, соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, психічні новоутворення вікового періоду, сензитивні періоди, нормативні вікові кризи, зони актуального й перспективного розвитку, основними віковими особливостями людини (психофізичними, когнітивними, сенсорно-перцептивними, емоційно-вольовими, конотативними) на кожному етапі її онтогенетичного становлення тощо.
- ознайомити із засадничими теоріями вікового розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;
- засвоєння здобувачами освіти компетенцій щодо основних закономірностей, умов і специфіки вікової психогенези людини;
- вивчити принципи і специфіку задіяння методів психологічної діагностики особистості на різних вікових етапах життєвого шляху;
- оволодіти дослідницькими компетенціями виявляти зміст та особливості поведінки особистості на кожному конкретному відтинку онтогенезу;
- оволодіти вміннями визначати систему мікро- і макрочинників, що детермінують віковий розвиток особистості;
- оволодіння компетенціями психологічної допомоги людям різного віку.

3. Результати навчання (компетентності)

У процесі вивчення ОК здобувачі освіти повинні набути таких компетенцій:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК9 Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

фахові компетентності :

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

ФК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

ФК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження

ФК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

ФК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

Програмовані результати навчання

ПРН 2 Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН 4 Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій

ПРН 6 Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 7 Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях

ПРН 8 Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації

ПРН 9 Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 12 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПРН 13 Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ІУ. Обсяг освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					Форма контролю / бали
		Лек.	Прак т (Сем)	Лаб	Кон с.	Сам. роб.	
Змістовий модуль І. Загальні питання вікової психології							
Тема 1. Вікова психологія як практична галузь знань	13	2	2	4		5	Робота в групах, опитування / 1б. макс.практ.зн., 1б.макс. лаб.зан =3б.
Тема 2. Історія становлення вікової психології	9	2	2			5	робота в групах / 1 б
Тема 3,4. Особливості психологічного обстеження осіб різного віку	15	2	2	4	2	5	опитування, робота в групах / 3 б.
Тема 5. Онтогенез психіки людини: основні поняття	9	2	2			5	Опитування, робота в групах / 1 б.
Тема 6,7. Вікова періодизація життєвого шляху людини	17	4	4	2	2	5	Реферати, ДС, робота в групах / 3 б.
Разом за змістовим модулем 1	63	12	12	10	4	25	11 балів
Змістовий модуль ІІ. Психологічні особливості онтогенезу особистості							
Тема 8. Психофізіологічний розвиток дитини у пренатальному періоді	11	2	2	2		5	опитування, робота в групах / 2 б.

та в періоді новонародженого							
Тема 9. Психологія немовляти	9	2	2			5	робота в групах / 1 б.
Тема 10. Психологія раннього дитинства	11	2	2	2		5	Робота в групах / 2 б.
Тема 11. Психологія дошкільника (пізнього дитинства) (3-6)	16	2	2	4	2	6	опитування, робота в групах / 3 б.
Тема 12. Психологія молодшого школяра	16	2	2	4	2	6	Реферати, опитування, робота в групах / 3 б.
Тема 13,14. Психологія підлітка (10–15 років)	18	4	2	4	2	6	Реферати, опитування, ДС, робота в групах / 3 б.
Тема 15. Психологія старшокласника (юнацтва)	15	2	2	4	2	5	Реферати, опитування, ДС, робота в групах / 3 б.
Тема 16. Психологія ранньої дорослості (21–40 років)	11	2	2	2		5	опитування, ДС, робота в групах / 2 б.
Тема 17. Психологія середньої дорослості (40–60 років)	6	2	2	2			опитування, ДС, робота в групах / 2 б.
Тема 18. Психологія пізньої дорослості (понад 60 років)	4	2	2				реферати, ДС, робота в групах / 1б.
Разом за змістовим модулем 2	115	22	20	22	6	43	22 б.
Усього годин	180	34	32	34	12	68	33 бали + 7 балів (додаткових). Сумарно – 40 балів

Види підсумкових робіт	
МКР	60 б
<p><i>Інше</i> : здобувачі освіти, які пропустили заняття, мають змогу відпрацювати їх, виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Додатково здобувачі освіти можуть отримати у <i>неформальній освіті</i> 6 балів за підготовку статті у факультетський збірник, участь у конференціях, вебінарах, засіданнях «круглих столів» (наявність публікації, сертифікату обов'язкова), а також в <i>інформальній освіті</i> 1 бал за детальне ознайомлення з Вікі-сторінкою кафедри педагогічної та вікової психології на сайті факультету психології ВНУ імені Лесі Українки. Здобувачі освіти мають змогу друкуватися в щорічному факультетському збірнику статей і тез «Психогенеза особистості : норма і девіація», головним редактором якого є викладач ОК.</p>	

У. Завдання для самостійного опрацювання

1. Методологічні засади вікової психології.
2. Структура, функції і завдання вікової психології.
3. Особливості розвитку вітчизняної вікової психології.
4. Традиційні та інноваційні емпіричні методи психологічного обстеження осіб різного віку.
5. Основні симптоми вікових криз особистості
6. Специфіка провідного виду діяльності на кожному етапі онтогенезу особистості.
7. Психологічні особливості новоутворень особистості в літньому віці
8. Теоретико-емпіричні засади геронтопсихології.
9. Феномен соціальної пам'яті про померлу людину
10. Геронтологічні аспекти пролонгування довгожителства

УІ. Тематика рефератів

1. Історіогенез вікової психології в загальному контексті розвитку психологічної науки.
2. Предмет і завдання вікової психології та її міжпредметні зв'язки.
3. Методи вікової психології у контексті методології вивчення проблем розвитку.
4. Методи розвивавальної роботи психолога з різновіковими й різностатевими вибірками.
5. Поняття віку та його основні структурні компоненти: біологічний, соціальний, духовний.
6. Категорія розвитку: джерела, рушійні та умови психофізичного дозрівання.
7. Передумови і механізми розвитку особистості в контексті соціального буття.

8. Онто- і соціогенез самосвідомості особистості та її структурні ланки.
9. Взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку в онтогенезі.
10. Відхилення в психічному розвитку, їх причини, характеристики: затримки психічного розвитку, розумова відсталість, обдарованість.
11. Особливості розвитку особистості в умовах різновидової депривації.
12. Загальна характеристика біогенетичних і соціогенетичних теорій психічного розвитку особистості.
13. Концепція конвергенції двох чинників (біогенетичного і соціогенетичного) дитячого розвитку.
14. Теорія соціального навчання в контексті вивчення онтогенезу особистості.
15. Гуманістичні теорії розвитку А. Маслоу і К. Роджерса: вікові аспекти становлення особистості.
16. Роль спадковості і середовища в психічному розвитку людини.
17. Періодизація психічного розвитку в світлі психоаналітичної теорії.
18. Періодизація психічного розвитку за Е. Еріксоном.
19. Періодизація психічного розвитку в світлі теорії Ж. Піаже.
20. Науково-психологічні погляди Л.С. Виготського на проблему психічного розвитку.
21. Психічний розвиток новонародженого та аналіз комплексу поживлення.
22. Психологія пренатальності: основні закономірності та специфіка цього етапу.
23. Основні періоди, загальні тенденції розвитку, чинники, що впливають на пренатальний розвиток.
24. Психомоторний розвиток немовляти: специфіка і провідний вид діяльності.
25. Психоемоційний розвиток в дитинстві: базові емоції та їх модифікації.
26. Соціальна ситуація розвитку немовляти.
27. Провідна діяльність в дитячому віці: традиційні та інноваційні детермінанти розвитку.
28. Психологічний аналіз кризи одного року: ключові симптоми.
29. Розвиток особистості в ранньому дитинстві: закономірності й парадокси
30. Соціальна ситуація розвитку дітей раннього віку як відображення зміни системи відносин дошкільника (відносини з дорослими, однолітками).
31. Зміни пізнавальної сфери дитини в ранньому дитинстві.
32. Егоцентризм дитячого мислення (за Ж. Піаже).
33. Гра як провідна діяльність дошкільника та її основні види, форми і стадії.
34. Розвиток пізнавальної сфери дошкільника.
35. Розвиток особистісної сфери в дошкільному дитинстві.
36. Особливості мислення дошкільника (за Ж. Піаже).
37. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці.
38. Психологічна готовність до шкільного навчання: сутнісна характеристика і психодіагностика.
39. Криза 7 років та вступ до школи як найважливіша психосоціальна подія дитинства.

40. Психосоціальний розвиток пізнавальної сфери в молодшому шкільному віці.
41. Розвиток мотиваційно-особистісної сфери в молодшому шкільному віці.
42. Провідна діяльність молодшого шкільного віку, процес її становлення.
43. Зв'язок учбової діяльності з іншими видами діяльності молодшого школяра.
44. Особливості мислення молодшого школяра.
45. Основні психологічні новоутворення молодшого школяра.
46. Зміни соціального статусу молодшого школяра.
47. Молодші школярі «групи ризику»: проблеми профілактики та корекції.
48. Діти індиго як нагальна проблема науково-дослідницьких підходів у віковій психології.
49. Пубертатна криза і специфіка психофізіологічного розвитку підлітка.
50. Проблема переходу від молодшого шкільного віку до підліткового.
51. Розвиток особистості підлітка: проблеми, закономірності і парадокси.
52. Розвиток інтелектуальної сфери на етапі підлітковості.
53. Особливості спілкування підлітка з дорослими і однолітками.
54. Характеристика сучасної соціальної ситуації розвитку підлітка.
55. Характеристика підліткових поведінкових реакцій.
56. Основні зміни у фізичному і психомоторному розвитку підлітка.
57. Акцентуації характеру в підлітка: теоретико-емпіричний аналіз проблеми.
58. Підліткові субкультури: проблеми психолого-педагогічного вивчення та супроводу особистості.
59. Підлітковий дизонтогенез: основні чинники, закономірності й тенденції.
60. Типологія основних психосоціальних девіацій на етапі підлітковості.
61. Специфіка соціально-психологічного розвитку депривованих підлітків.
62. Адиктивна поведінка сучасних підлітків та проблеми її психокорекції.
63. Феномен юності з погляду різних психологічних теорій.
64. Інтелектуальний розвиток в юності.
65. Психосоціальний розвиток в юності.
66. Становлення сексуальності в юності.
67. Юні батьки та причини вагітності в підлітковому і юнацькому віці.
Наслідки раннього материнства і батьківства.
68. Розвиток емоційності в юності.
69. Гендерні аспекти міжособистісного спілкування в юності.
70. Основна симптоматика кризи періоду дорослішання.
71. Основні характеристики кризи середини життя.
72. Фізичний розвиток в ранній дорослості та екзистенційні домінанти цього етапу онтогенезу.
73. Психофізичний та соціальний розвиток особистості в період ранньої дорослості.
74. Вплив ЗМІ на психосоціальний і політичний розвиток дорослих.
75. Характеристика процесу самореалізації людини.
76. Сім'я і робота в ранній дорослості та вплив на них кризи середини життя.

77. Психологічні особливості дорослої людини (рання дорослість від 20 до 40 років).
78. Фізичний і когнітивний розвиток в середній дорослості: функціонально-професійний ракурс.
79. Специфіка розвитку в період середньої дорослості.
80. Основні зміни в психології дорослого, що відбуваються в період середньої дорослості (від 40 до 60 років).
81. Спадкоємність у розвитку особистості в період середньої дорослості.
82. Ставлення до сім'ї та роботи в період середньої дорослості.
83. Психофізичний і когнітивний розвиток у пізній дорослості: закономірності і специфіка.
84. Еволюційно-інфолюційні аспекти розвитку в період пізньої дорослості.
85. Особистість і старіння як геронтопсихологічна проблема.
86. Психологія смерті у вимірі життєвого шляху особистості.
87. Танатопсихологія і соціально-біологічний вік людини.
88. Психологічні етапи помирання людини: вікові, фізичні і власне психологічні аспекти.
89. Євгеніка як галузь науки про життєтворчість людини.
90. Філософсько-психологічна феноменологія людського безсмертя: гіпотези і закономірності.

УІІ. Політика оцінювання

Уся політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnih.pdf

Політика викладача щодо здобувача освіти :

- на рівні *формальної освіти* – здобувач освіти повинен отримати бали під час занять (враховуються бали за індивідуальну та групову роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття, реферати тощо) – макс. : 33 бали;
- на рівні *неформальної освіти* – виступи на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях «круглих столів», вебінарах (наявність сертифікату) та підготовка тез/статті/статей з вікової проблематики за самостійно обраною або під керівництвом викладача темою (макс. 7 балів (заочна форма навчання – макс. 6 балів));
- на рівні *інформальної освіти* – детальне ознайомлення з Вікі-сторінкою

кафедри педагогічної та вікової психології на сайті факультету психології ВНУ імені Лесі Українки (макс. 1 бал).

Сумарно : 40 балів.

УІІІ. Політика щодо академічної доброчесності

Здобувач освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності :

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
 - посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- дотримання принципів та положень :

1. Етичного кодексу психолога

(<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);

2. Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

Політика щодо перекладання : усі заняття здобувачі освіти відвідують згідно розкладом навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті тощо).

В умовах воєнного часу перекладання відбувається згідно з розпорядженнями ректорату й деканату про змішано-дистанційну форму освіти.

ІХ. Підсумковий контроль

З ОК «Вікова психологія» передбачено екзамен. Загальна оцінка за курс складається як алгебраїчна сума оцінок за кожен з двох модулів: складається з балів, які отримує здобувач освіти за навчальну діяльність (формальна, неформальна, інформальна освіта) – підготовку та виступи на практичних заняттях та виконання лабораторних робіт, підготовку статті та виступи на конференціях, семінарах, участь у вебінарах, засіданнях «круглих столів» (40 балів). МКР оцінюється максимальною кількістю балів – 60. (Сумарно – max 100 балів). Якщо здобувач освіти хоче покращити результат або отримав недостатньо балів, то він повинен з'явитись на екзамен і скласти його. Екзамен оцінюється від 0 до 60 балів. У такому випадку бали за поточне оцінювання сумуються з балами, отриманими на екзамені, а результати МКР не враховуються.

На екзамен виносяться питання, які потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач. Екзамен проводиться в письмовій формі і включає три питання: 1 питання теоретичне передбачає ґрунтовний аналіз окресленої проблеми, 2 питання прикладне передбачає використання теоретичних знань під час вирішення практичних задач, 3 питання творче – вимагає креативного підходу у вирішення складної ситуації.

Х. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

XI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література :

1. Вікова та педагогічна психологія. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін.. Київ : Каравела, 2007. 400 с.
2. Гошовська Д.Т. Збірник журнальних статей для опрацювання студентами з курсу «Вікова психологія». Дрогобич, 2008. 321 с.
3. Гуцало Е.У Психологія вікового розвитку особистості. Курс лекцій Кіровоград : ТОВ „Імекс ЛДТ”, 2010. 216 с.
4. Заброцький М. М. Вікова психологія. Київ : МАУП, 1998. 92 с.
5. Заброцький М. М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2001. 112 с.
6. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
7. Кацавець Р.С. Вікова психологія: навч.посіб. Київ: Алерта, 2019. 112 с.
8. Костюк Г. С. Вікова психологія. Київ, 1978.
9. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989.
10. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
11. Кутішенко В.П., Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія. Київ : Каравела, 2009.
12. Максименко С. Д. Основи генетичної психології. Київ : НППЦ Перспектива, 1998.
13. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі : В 2 т. Київ : Форум, 2002. Т.1. 319 с.; Т.2. 335 с.
14. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2011. 469 с.
15. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2008.
16. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістовні модулі, інформаційне забезпечення) : навчально-методичний посібник. Суми : ВТД«Університетська книга», 2007. 330 с.
17. Психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Під заг. ред. Г. С. Костюка. Київ : Рад. школа, 1968. 572 с.
18. Савчин М. В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Акдемвидав, 2005. 360 с.
19. Самошкіна Л.М. Вікова психологія : навч. наоч. посіб. з мультимедійним курсом. За ред. Е. Л. Носенко. Дніпропетровськ : вид-во ДНЕУ, 2006. 248 с.
20. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. Вікова психологія : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2018. 375с.
21. Трофімов Ю.Л. Психологія : підручник. Київ : Либідь, 2001. 506 с.
22. Токарева Н.М., Шамне А.В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ, 2017. 548 с.

23. Ушакова І.М. Вікова психологія : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 123 с.
24. Чумак В.В. Вікова психологія : навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.
25. Hoshovskyi, J., Mudrak, I., Hoshovska D., Shmarova, N., Kordunova, N., & Kulchytska, A. (2023). Economic Deprivation as a Neuropsychological Aspect of the Formation of Frustration in Potential Migrants. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 14(2), 285-302. <https://doi.org/10.18662/brain/14.2/455>
26. Jaroslav Hoshovskyi, Olena Fayerman, Iryna Nikolenko, Olena Holub, Nataliia Krupenyina, (2022). Applying Coaching Technologies in Professional Self-Development of Socionomy Specialists in Supporting Families that have Children with Special Needs *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 13 (5). 234 – 247. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1019>

Додаткова література :

1. Алпатова О.В. Вікова психологія : конспект лекцій. Київ. 2007. 147 с.
2. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2018. 111 с.
3. Горецька О. Геронтопсихологія : навч. посібник для студентів спеціальності 053 психологія. Харків : Видавництво Іванченка І.С. 2017. 210 с.
4. Гошовський Я., Гошовська Д. Психологічні аспекти самоакцептації дівчаток-гімназисток. Становлення особистості: персоногенетичний контекст: Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. С. 38 – 40.
5. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. 172 с.
6. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2007.
7. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2012. 424 с.
8. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика : монографія. Авт. кол.: Аніщенко О.В., Баніт О.В., Василенко О.В., Волярська О.С., Дорошенко Н.І., Зінченко С.В., Сігаєва Л. Є.; за ред. Аніщенко О.В. Київ : ІПОД НАПН України, 2016. 354 с.
9. Психологічний довідник учителя : в 4-х кн. Упоряд. В. Андрієвська; за заг. ред. С. Максименка. Київ : Главник, 2005. 112 с. Кн. 2.
10. Терлецька Л. Шкільна психодіагностика. Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. 120 с.
11. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : підручник. Харків: НУЦЗУ, 2014. 236 с.
12. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

Навчально-методична література :

1. Гошовський Я. Вікова психологія і спецпрактикум з вікової психології»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. 88 с.
2. Гошовський Я. Вікова психологія: методичні рекомендації до індивідуальних завдань. Луцьк. 2013. 76 с.
3. Гошовський Я. Вікова психологія: методичні рекомендації до самостійної роботи. Луцьк. 2013. 32 с.
4. Гошовський Я. Вікова психологія: робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 6.030102 Психологія. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки. 2013. 24 с.
5. Гошовський Я. Вікова психологія: програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 6.030102 Психологія. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки. 2013. 8 с.
6. Гошовський Я. Психодіагностичний інструментарій для вивчення особливостей підлітків в умовах інтернатного закладу. *Ревіталізація дітей з особливими потребами : монографія*. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2013. С.181 – 236.
7. Гошовський Я. Вікова психологія : методичні рекомендації до лабораторних занять. Луцьк, 2020. 44 с.
8. Гошовський Я. Вікова психологія : методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк. 2020. 120 с.
9. Гошовський Я.О. Вікова психологія : методичні рекомендації до самостійної роботи. Луцьк. 2020. 32 с.
- 10.
11. Дьоміна Г.А. Вікова і педагогічна психологія : методичні рекомендації для практичних занять, індивідуально-самостійної роботи, модульного контролю знань студентів. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 52 с.

Інтернет-ресурси :

Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> —

Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» —
<http://chitalka.info/psy.html>.

Вісник психології і соціальної педагогіки —
<http://psyh.kiev.ua/nmareferats/>

[fla-refers/lang-1/referat-109/ referatpart-4/index.html](http://psyh.kiev.ua/nmareferats/fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html) —

БД Освіта. ua. — <http://osvita.ua/school/psychology>.

<http://psychology-online.net/>

https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psiologa/poradi-dityachogo-psiologa-svitlani-rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMgx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjMM4kuQ8Vtf9Rtohttps://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdf

<http://giavnyk.com.ua> – сайт видавництва «Главник».

www.nbu.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.

http://lib.prometey.org/?sub_id=34

<http://hklib.npu.edu.ua/>

<http://studme.com.ua/psihologiya/default.htm>

http://www.twirpx.com/files/#files_psychology

<http://www.booksgid.com/psihologija/>

[http://www.internet-biblioteka.ru/psychologyWorld report on violence against children \[Electronic version\] – Acces :](http://www.internet-biblioteka.ru/psychologyWorld%20report%20on%20violence%20against%20children%20%5BElectronic%20version%5D)

[http://www.unicef.org/lac/full_text\(3\).pdf](http://www.unicef.org/lac/full_text(3).pdf). – Title screen.

<http://upsihologa.com.ua/>

<http://distance.dnu.edu.ua/ukr/publikazii/10b.htm>

Метабібліографія бібліотеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018 р. [Електронний ресурс]: покажч. бібліогр. посіб. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2019. 99 назв
(Примітка : здобувачам освіти можна і потрібно користуватися метабібліографічними покажчиками й інших років)

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15825/1/meta_2018.pdf

Для забезпечення траєкторії поглибленого науково-дослідного розвитку :

Список деяких авторефератів та дисертацій, дотичних до тематики освітнього компоненту, захищених в українській психологічній науці (за останні два роки) <http://psychology-naes-ua.institute/info/160/?page=1> :

1. Зброжик Є.В. Психоемоційні стани матерів з передчасними пологами як чинник постнатальних діадних стосунків. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
2. Крива Н. Л. Особливості прояву довіри дитини старшого дошкільного віку до соціального оточення. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка

- НАПН України, Київ, 2021.
3. Максимов М.В. Психологія розвитку рефлексивних вмінь особистості у молодшому шкільному віці. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
 4. Мельник О. В. Вікові особливості адаптації учасників бойових дій. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
 5. Могиляста С.М. Психолого-педагогічні засоби розвитку емоційного інтелекту старшокласників. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
 6. Мушкевич М. І. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
 7. Підлісна С.В. Інтерактивне навчання як чинник розвитку молодшого школяра. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
 8. Хомич І. С. Особистісні детермінанти розвитку суспільно значущої поведінки молодших школярів. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
 9. Штих І.І. Спрямованість особистості як чинник розвитку психічних станів учнів загальноосвітніх шкіл. автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна психологія та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
 10. Михальська С.А. Психологія мовленнєвої поведінки дитини 5-7 років життя. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка Національна академія педагогічних наук України, Київ, 2020.

Відео-ресурси :

1. «Життя перед життям» (соматичний і психічний пренатальний розвиток).

Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій.
Виробництво:

France 2, Transparences Productions, 17 Juin Media. 2004 р.

2. «Ембріональний розвиток». Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій. Виробництво: Pioneer Film and TV Productions Limited for National Geographic Channel. 2010 р.

3. «Розвиток сприймання». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.

4. «Розвиток рухової активності». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.

5. «Мовний розвиток». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.

6. «Розвиток емоцій і темпераменту». Документальний цикл «Людське дитя». науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.

7. «Дитячі істерики і капризи». Навчальний фільм. Автор і ведуча: дитячий психолог Sanita Aispure. Латвія, 2008 р.

8. «Абетка привчання малюка до туалету». Навчальний фільм. Автор і ведуча : дитячий психолог: Inga Adamsone. Латвія, 2008 р.

9. «Тіло людини» (8 фільмів). Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій. Виробництво: BBC. 2008 р.

10. «Пренатальний період» (10 мініфільмів). Фільмотека кафедри педагогічної та вікової психології ВНУ імені Лесі Українки (факультет психології, к.201, ст. лаборант Собко В.Г.).